

PRZEDMOWA

Niniejsza publikacja stanowi kolejną, wydawaną w cyklu rocznym, począwszy od roku 1984, prezentację danych o powierzchni i liczbie ludności w poszczególnych jednostkach podziału terytorialnego kraju oraz w podregionach, tj. jednostkach Poziomu 3 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS).

Ponadto, po raz pierwszy w publikacji zamieszczono tablicę z danymi o powierzchni i liczbie ludności dla regionów, tj. wprowadzonych z dniem 1 maja 2004 r. jednostek Poziomu 1 nomenklatury NTS, z których każdy grupuje po kilka województw.

W imiennych wykazach województw, powiatów, miast na prawach powiatu, gmin, miast a także regionów oraz podregionów zamieszczono lokaty tych jednostek pod względem powierzchni i liczby ludności w ogólnej zbiorowości jednostek danego rodzaju. W wykazie gmin oznaczono ponadto jednostki o największej i najmniejszej powierzchni i liczbie ludności w obrębie każdego województwa oraz odpowiednio wyróżniono nazwy gmin, w których znajdują się:

- przedsiębiorstwa uzdrowiskowe,
- porty lotnicze lub morskie,
- przejścia graniczne.

Publikację opracowano na podstawie:

- rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 1998 r. Nr 157, poz. 1031 z późn. zm.),
- rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), (Dz. U. z 2000 r. Nr 58, poz. 685 z późn. zm.),
- danych o powierzchni jednostek podziału terytorialnego kraju, uzyskanych z Departamentu Katastru i Państwowego Zasobu Geodezyjnego i Kartograficznego Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii,
- danych o liczbie ludności w poszczególnych jednostkach podziału terytorialnego kraju uzyskanych z Departamentu Statystyki Społecznej GUS,
- danych o lokalizacji przedsiębiorstw uzdrowiskowych uzyskanych z Departamentu Statystyki Usług GUS,
- danych o lokalizacji portów lotniczych i morskich oraz przejść granicznych określonych w rozporządzeniach Rady Ministrów (Dz. U. z 2001 r. Nr 62, poz. 632 i z 2003 r. Nr 99, poz. 910), rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz. U. Nr 233, poz. 1965) oraz obwieszczeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (Monitor Polski z 1999 r. Nr 37, poz. 568).

p.o. Zastępcy Dyrektora Departamentu
Statystyki Przedsiębiorstw i Rejestrów

Katarzyna Walkowska

UWAGI METODYCZNE

- Podział terytorialny kraju na województwa, powiaty, miasta na prawach powiatu, gminy i miasta oraz liczbę miejscowości wiejskich wykazano według stanu w dniu 1 stycznia 2004 r. Podział na jednostki nomenklatury NTS odnośnie podregionów (NTS 3) jest również aktualny według stanu w dniu 1 stycznia 2004 r. natomiast podział na regiony (NTS 1) dotyczy stanu w dniu 1 maja 2004 r. (utworzenie tych jednostek).
- Dane o powierzchni jednostek podziału terytorialnego oraz jednostek nomenklatury (NTS 1 i NTS 3) podane zostały na podstawie państwowego rejestru granic i powierzchni jednostek podziału terytorialnego państwa, prowadzonej w Centralnym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej według stanu w dniu 01.01. 2004 r., obowiązującego także w dniu 01.05.2004 r.
- Liczbę ludności wszystkich prezentowanych jednostek wykazano na podstawie bilansu ludności według stanu w dniu 31.12.2003 r. w przeliczeniu na podział terytorialny obowiązujący od 01.01.2004 r. Jedynie w Tablicy 23 dotyczącej ludności według grup wieku w przekroju województw dane nie zostały przeliczone i odnoszą się do stanu w dniu 31.12.2003 r.
- Jednostki podziału terytorialnego kraju prezentowane są w tablicach w kolejności alfabetycznej w ramach jednostek wyższego stopnia.
- Liczbę ludności na 1 km² w przekroju jednostek podziału terytorialnego obliczono, w celu uzyskania dokładniejszego wyniku, na podstawie danych o powierzchni wyrażonej w hektarach.
- W tablicach zawierających przedziały liczbowe powierzchni wyrażone w km², jednostki podziału terytorialnego kwalifikowano do poszczególnych przedziałów w oparciu o ich powierzchnię wyrażoną w hektarach.
- Dane strukturalne (wskaźniki, odsetki) podano z dokładnością do jednego lub dwóch miejsc po przecinku; w wyniku zaokrągleń występują drobne różnice w zbilansowaniu danych.
- Lokaty jednostek podziału terytorialnego kraju oraz regionów (NTS 1) i podregionów (NTS 3) prezentowane są w odniesieniu do powierzchni wyrażonej w hektarach oraz liczby ludności. Lokaty określają pozycję danej jednostki w ogólnej zbiorowości jednostek danego stopnia podziału terytorialnego oraz regionów (NTS 1) i podregionów (NTS 3). W przypadku gdy dwie lub więcej jednostek ma identyczną powierzchnię lub liczbę ludności, otrzymują one taką samą lokatę. Następna jednostka o mniejszej wartości cechy otrzymuje następną w kolejności lokatę. Zatem liczba lokat może być mniejsza niż liczba jednostek danego stopnia podziału terytorialnego.
- 65 miast stanowiących gminy miejskie, którym jednocześnie nadany został status miasta na prawach powiatu, ujętych jest w tablicach dotyczących powiatów i miast na prawach powiatu oraz gmin a także w tablicy prezentującej dane dla miast. Również lokaty pod względem powierzchni i liczby ludności zostały im nadane we wszystkich tych grupach jednostek tj. w zbiorowości miast na prawach powiatu, gmin oraz miast.

CZĘŚĆ ANALITYCZNA

1. Zmiany podziału terytorialnego

Według stanu w dniu 1 stycznia 2004 r. jest w Polsce 16 województw, 314 powiatów, 65 miast na prawach powiatu oraz 2478 gmin. Liczba jednostek na wszystkich trzech poziomach podziału terytorialnego kraju nie uległa zmianie w porównaniu z poprzednim rokiem.

Z dniem 1 stycznia 2004 r. nastąpiły jednak inne zmiany w podziale terytorialnym kraju, a mianowicie:

- zmiany granic gmin – niektóre spośród nich miały pierwotnie obowiązywać od 1 stycznia 2002 r., ale data ich wejścia w życie została przesunięta.

Ogółem zmieniono granice 28 gmin (w tym 5 o statusie miasta) w 10 województwach. Tylko w ośmiu przypadkach zmiany granic dotyczyły gmin położonych na terenie tych samych powiatów. Pozostałe zmiany wpłynęły na przebieg granic jednostek wyższego rzędu, tj.:

- 12 powiatów, najwięcej – 3 w woj. mazowieckim; zmiany nie dotyczyły żadnego miasta na prawach powiatu,
- 4 województw, przy czym fragmenty obszaru woj. mazowieckiego przyłączone zostały do województw: podlaskiego i świętokrzyskiego, natomiast do woj. mazowieckiego przyłączony został fragment obszaru woj. warmińsko-mazurskiego; łącznie zmiany te dotyczyły terenów o powierzchni 3462 ha, zamieszkanymi przez 1289 osób.

- nadanie statusu miasta 2 miejscowościom wiejskim:

- Prószków w powiecie opolskim, woj. opolskie,
- Dziwnów w powiecie kamieńskim, woj. zachodniopomorskie.

W związku z tym, w porównaniu z ubiegłym rokiem, wzrosła o 2 (do 579) liczba gmin miejsko-wiejskich a zmalała o 2 (do 1592) liczba gmin wiejskich.

Liczba miast ogółem wzrosła do 886, w tym miast położonych na terenie gminy miejsko-wiejskiej wzrosła do 579.

- wprowadzenie korekty granic 4 miast położonych na terenie gminy miejsko-wiejskiej; polegały one na przyłączeniu do miast fragmentów obszarów wiejskich tych gmin,
- wprowadzenie zmiany nazw 4 gmin (w tym jednej mającej status miasta) w trzech województwach.

W niniejszej publikacji uwzględniona została również korekta powierzchni miasta Kobylin, leżącego na terenie gminy o tej samej nazwie. Jest to wynikiem wprowadzenia, na mocy rozporządzenia Rady Ministrów, poprawki do zmiany w podziale terytorialnym kraju, jaka weszła w życie z dniem 1 stycznia 2002 r.

Ponadto, w publikacji ujęto tzw. zmiany modernizacyjne powierzchni niektórych jednostek, niezwiązane ze zmianami podziału terytorialnego kraju, lecz wynikające z nowego naliczenia powierzchni gmin przez służby geodezyjne. Dotyczyły one:

- w woj. mazowieckim, w powiecie siedleckim powierzchni 12 gmin,
- w woj. podlaskim:
 - miasta i obszaru wiejskiego w gminie Czarna Białostocka w pow. białostockim,
 - gminy miejskiej Suwałki mającej status miasta na prawach powiatu oraz gminy wiejskiej Suwałki w pow. suwalskim.

2. Zmiany powierzchni i liczby ludności jednostek podziału terytorialnego

A. Zmiany powierzchni

Zmiany, jakie wprowadzono w podziale terytorialnym kraju wpłynęły na powierzchnię ogólną województw, powiatów oraz gmin a więc jednostek należących do wszystkich stopni podziału terytorialnego a także rzutowały na powierzchnię podregionów (NTS 3)

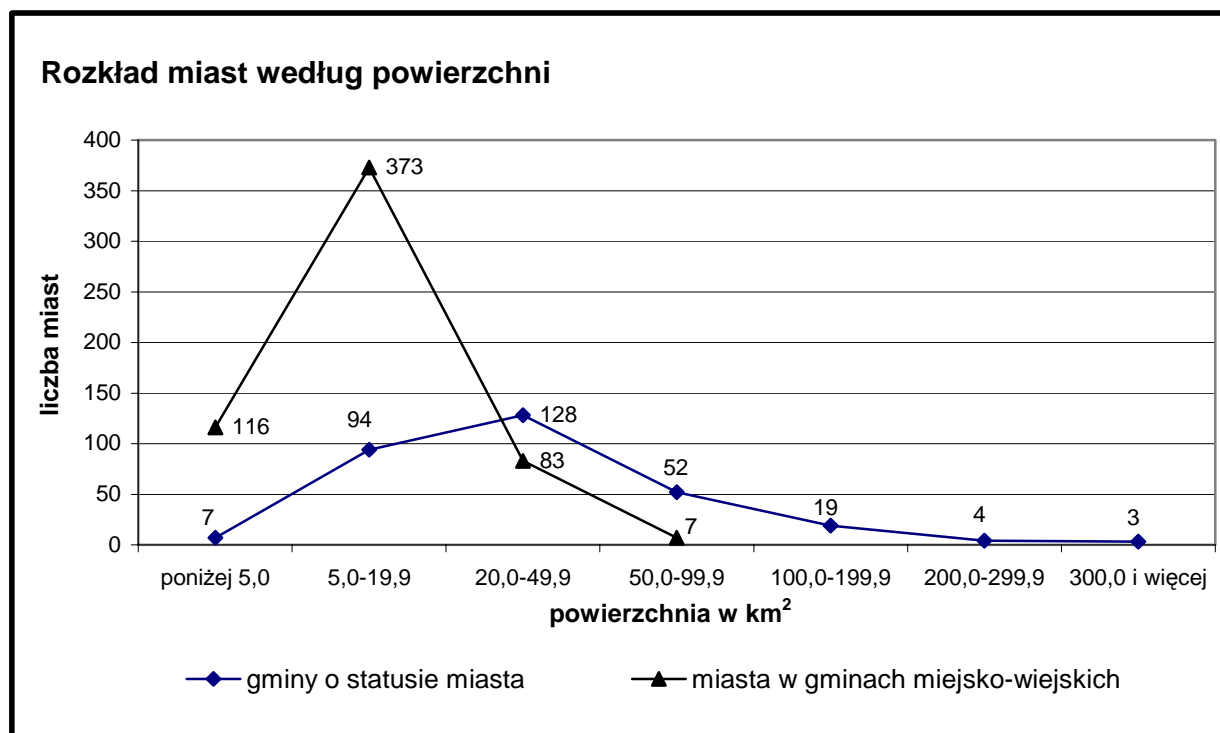
Wśród 4 województw, których granice się zmieniły, największy wzrost powierzchni nastąpił w woj. świętokrzyskim (1685 ha), największy ubytek w woj. mazowieckim (1232 ha).

Największa zmiana granic powiatu dotyczyła przeniesienia w woj. małopolskim 1780 ha z powiatu wielickiego do powiatu bocheńskiego. Było to wynikiem przyłączenia fragmentu obszaru gminy Kłaj o tej powierzchni do gminy Bochnia.

Łącznie, powierzchnia gmin miejskich zwiększyła się o 1183 ha, gmin miejsko-wiejskich o 16696 ha a wiejskich zmniejszyła się o 17879 ha.

Ogólna powierzchnia miast zwiększyła się w porównaniu z poprzednim rokiem o 3425 ha. Jest to wynikiem zarówno nadania wspomnianym już dwóm miejscowościom wiejskim statusu miasta jak i przyłączania do miast fragmentów obszarów wiejskich. Największa zmiana tego typu dotyczy gminy miejskiej Mława w woj. mazowieckim, pow. mławski, której powierzchnia zwiększyła się o 1115 ha

W przekroju województw miasta zajmują największą powierzchnię w woj. śląskim (ok. 380 tys. ha, co stanowi 30,7 % powierzchni województwa, najmniejszą - w woj. warmińsko-mazurskim (ok. 60 tys. ha, 2,5%).

W ogólnej zbiorowości 886 miast, ponad połowa (590) to miasta małe nie osiągające 20 km² powierzchni, przy czym aż 489 położonych jest na terenie gmin miejsko-wiejskich. Miast o powierzchni 20,0-99,9 km² jest 270, najwięcej (48) położonych jest w woj. śląskim. Największą powierzchnię (ponad 100 km²) ma 26 jednostek. Są to wyłącznie gminy o statusie miasta, najwięcej z nich (8) położonych jest również w woj. śląskim. W tym województwie największa jest także przeciętna powierzchnia miasta, która wynosi 53 km².

B. Zmiany liczby ludności

W porównaniu z poprzednim rokiem liczba ludności Polski zmniejszyła się o 27923 osoby, co stanowi 0,07%, przyjmując za 100% liczbę ludności kraju na koniec grudnia 2002 r.

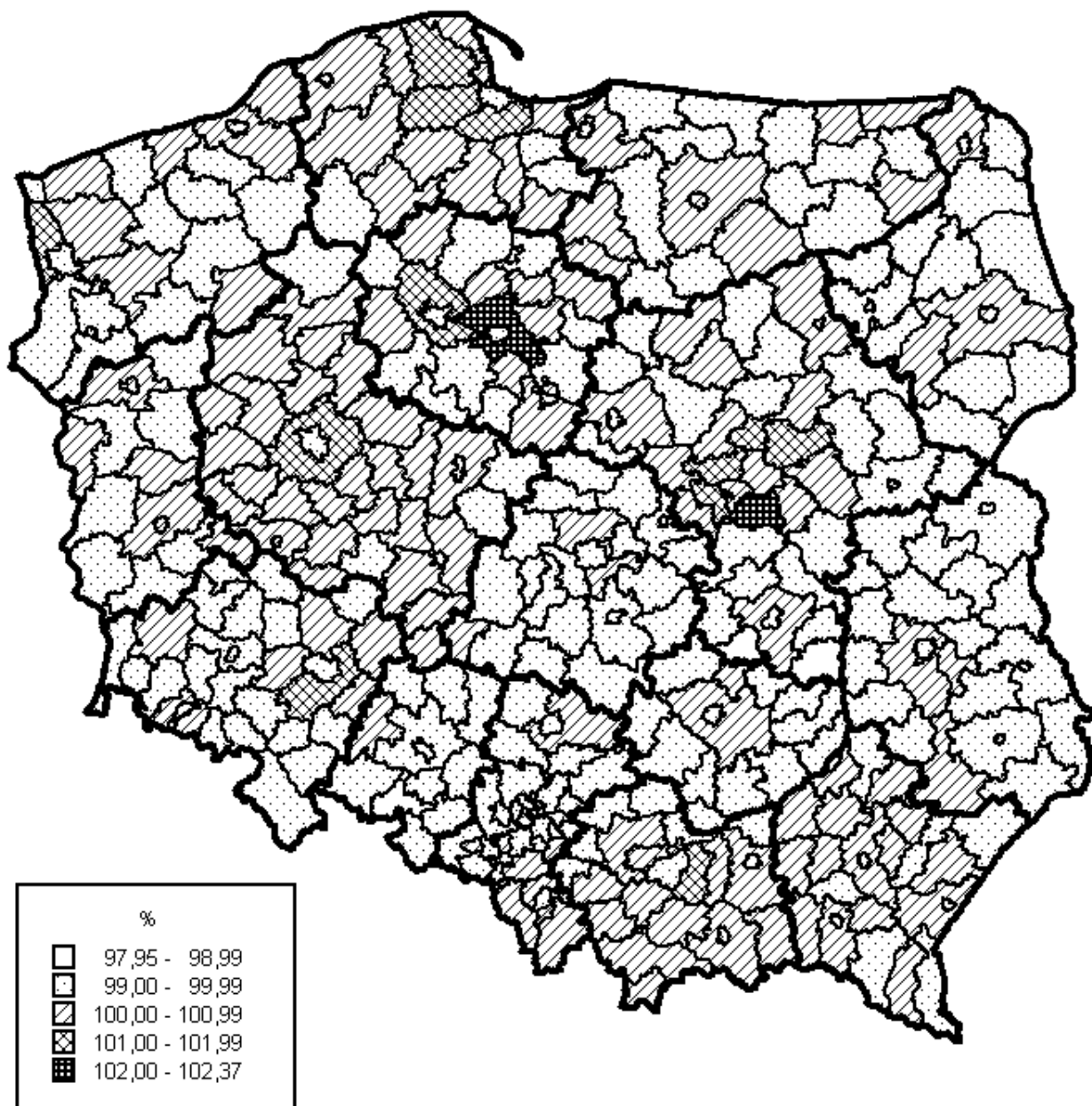
W przekroju województw największe procentowe ubytki liczby ludności odnotowano w województwach: opolskim (0,50%, 5342 osoby) i łódzkim (0,39%, 10286 osób). Przyrost liczby ludności nastąpił w 7 województwach, wśród których najwyższe wartości wskaźnika mają województwa: pomorskie (0,24%, przyrost o 5282 osoby) i małopolskie (0,23%, 7365 osób).

Nieznacznie wzrosła liczba ludności mieszkającej w powiatach – o 11671 osób (0,05%). Największy procentowy przyrost nastąpił w pow. piaseczyńskim, woj. mazowieckie (2,37%, 3183 osoby) oraz w pow. toruńskim, woj. kujawsko-pomorskie (2,07%, 1729 osób).

Jednak aż w 173 (na 314 powiatów) nastąpił procentowy spadek liczby ludności. Największy zanotowano w powiecie sztybońskim, woj. mazowieckie 2,05% (844 osoby), co związane było

przede wszystkim z przyłączeniem fragmentu tego powiatu do powiatu skarżyskiego w woj. świętokrzyskim. Inne powiaty, w których spadek liczby mieszkańców wyniósł więcej niż 1% to: lipski, także w woj. mazowieckim (1,25%, ubytek 482 osób) i prudnicki w woj. opolskim (1,05%, 646 osoby).

**Przyrost lub ubytek liczby ludności w powiatach i miastach na prawach powiatu
(2002=100%)**

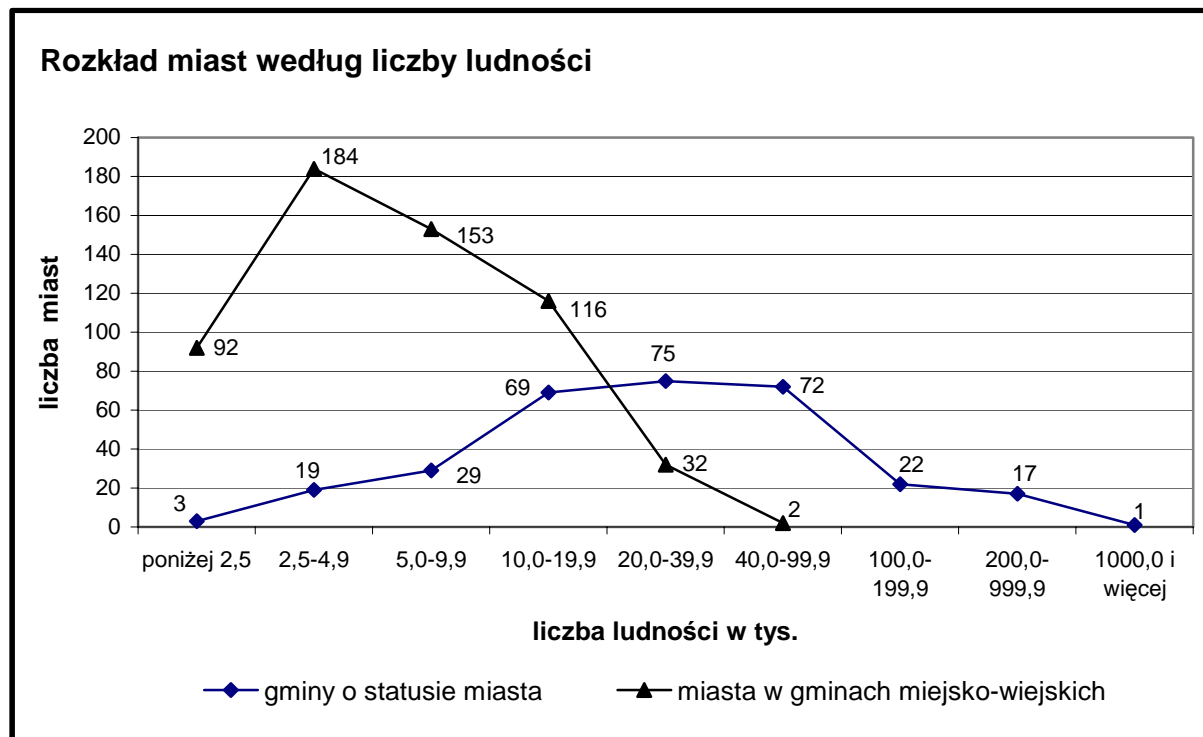

Liczba ludności zamieszkującej w miastach na prawach powiatu w stosunku do poprzedniego roku zmniejszyła się o 39594 osoby (0,31%). Największy ubytek przypada na Sopot, woj. pomorskie (0,95%, ubytek 393 osób) oraz Jelenią Górę w woj. dolnośląskim (0,94%, 832 osoby). Przyrost liczby mieszkańców odnotowano w 10 miastach na prawach powiatu, najwyższy, ponad 0,30% w: Olsztynie, woj. warmińsko-mazurskie (co odpowiada 608 osobom) i Zielonej Górze, woj. lubuskie (368 osób).

Na ogólną liczbę 2478 gmin w 1382 jednostkach odnotowano spadek liczby ludności. Największe spadki i przyrosty liczby mieszkańców gmin są w głównej mierze wynikiem zmian w podziale terytorialnym. W woj. małopolskim w pow. wielickim wyłączenie fragmentu gminy Kłaj spowodowało ubytek liczby mieszkańców o 11,36% (1247 osób). Przyłączenie tego obszaru do gminy Bochnia w pow. bocheńskim skutkowało przyrostem liczby mieszkańców (8,29%, 1391 osób). Nastąpiła także wymiana części obszaru pomiędzy gminą Mirów, pow. szydlowiecki, woj.

mazowieckie a gminą Skarżysko Kościelne, pow. skarżyski w woj. świętokrzyskim. Głównie w jej wyniku w gminie Mirów nastąpił spadek liczby ludności o 15,86% (717 osób) natomiast w gminie Skarżysko Kościelne przyrost wyniósł 11,70% (647 osób).

W porównaniu z poprzednim rokiem liczba mieszkańców miast zmalała o 55959 osób (0,24%). Spadek w tej grupie ludności odnotowano w 15 województwach, największy o 0,57% w województwach: świętokrzyskim (3408 osób) i łódzkim (9609 osób). Jedynym województwem, w którym nastąpił wzrost liczby ludności miast jest woj. mazowieckie (0,15%, 5020 osób).

Spadek liczby mieszkańców zaznaczył się w 589 miastach na ogólną ich liczbę 886. Największy odnotowano w miastach położonych na terenie gminy: w woj. opolskim - Baborów w pow. głubczyckim (4,60%, 157 osób) oraz Kolonowskie w pow. strzeleckim (3,86%, 138) i w woj. śląskim w pow. gliwickim – Toszek (3,33%, 144). Największy procentowo przyrost (o ponad 3,0%) nastąpił w miastach: Ujście w pow. pilskim, woj. wielkopolskie (123 osoby), co jest wynikiem przyłączenia do miasta fragmentu obszaru wiejskiego tej gminy oraz Nowy Wiśnicz w pow. bocheńskim, woj. małopolskie (84 osoby) i Marki w pow. wołomińskim, woj. mazowieckie (677 osób).

O 28036 zwiększyła się liczba mieszkańców terenów wiejskich. Stanowi to 0,19% w porównaniu z poprzednim rokiem. Wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi nastąpił w 10 województwach, największy w pomorskim (0,99%, 6932 osoby), małopolskim (0,57%, 9243) i wielkopolskim (0,56%, 7914). Największy spadek odnotowano w woj. opolskim (0,87%, 4382 osoby), co jest m. in. związane z utworzeniem nowego miasta na terenie gminy (Prószków w pow. opolskim).

3. Gęstość zaludnienia

Liczba osób przypadająca na 1 km² w Polsce wynosi 122 i nie zmieniła się w porównaniu z poprzednim rokiem. W przekroju województw gęstość zaludnienia waha się od 382 osób/ km² w woj. śląskim (spadek o 2 osoby w porównaniu z poprzednim rokiem) do 59 osób na 1 km² w województwie warmińsko-mazurskim (bez zmian).

W przekroju powiatów najwyższą gęstość zaludnienia odnotowano ponownie w powiatach: pruszkowskim, woj. mazowieckie (581 osób/km²) i wodzisławskim, woj. śląskie (541 osób/km²). Również nie zmieniła się w porównaniu z poprzednim rokiem grupa powiatów o najniższej gęstości zaludnienia – poniżej 30 osób/km². Są to powiaty: bieszczadzki w woj. podkarpackim oraz

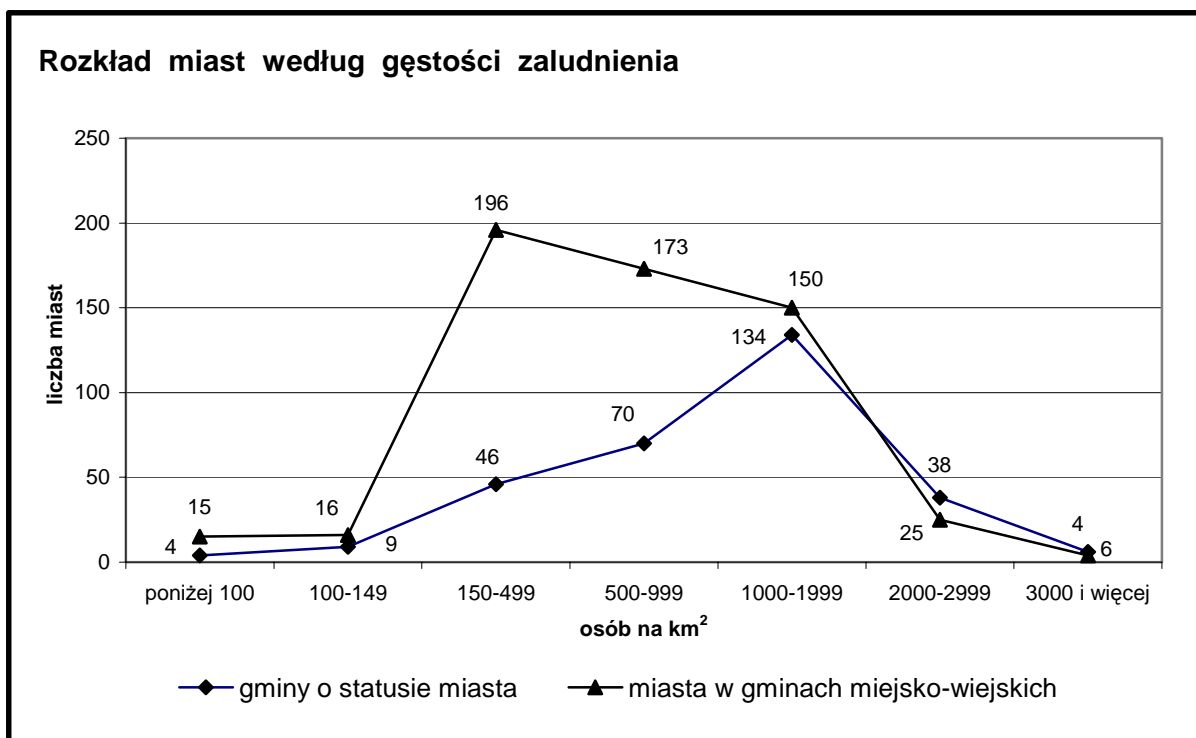
sejneński i suwalski w woj. podlaskim. Przeciętna gęstość zaludnienia w powiecie nie zmieniła się i wynosi 83 osoby na 1 km², wyższą ma 138 powiatów.

Wśród miast na prawach powiatu, tak jak w poprzednim roku, najwięcej osób przypada na 1 km² w Świętochłowicach (spadek w porównaniu z poprzednim rokiem z 4256 do 4238 osób/km²) i Chorzowie (spadek z 3468 do 3448), położonych w woj. śląskim. Miasto na prawach powiatu o najniższej wartości wskaźnika to Świnoujście, woj. zachodniopomorskie (spadek z 213 do 211). Gęstości zaludnienia niższą niż 1000 osób/km² ma jeszcze 6 jednostek, z których 4 położone są w woj. śląskim. Są to: Jaworzno, Dąbrowa Górnicza, Rybnik i Żory.

Średnia gęstość zaludnienia miasta na prawach powiatu w Polsce spadła z 1844 do 1838 osób/km². Gęstość większą od przeciętnej ma 31 miast.

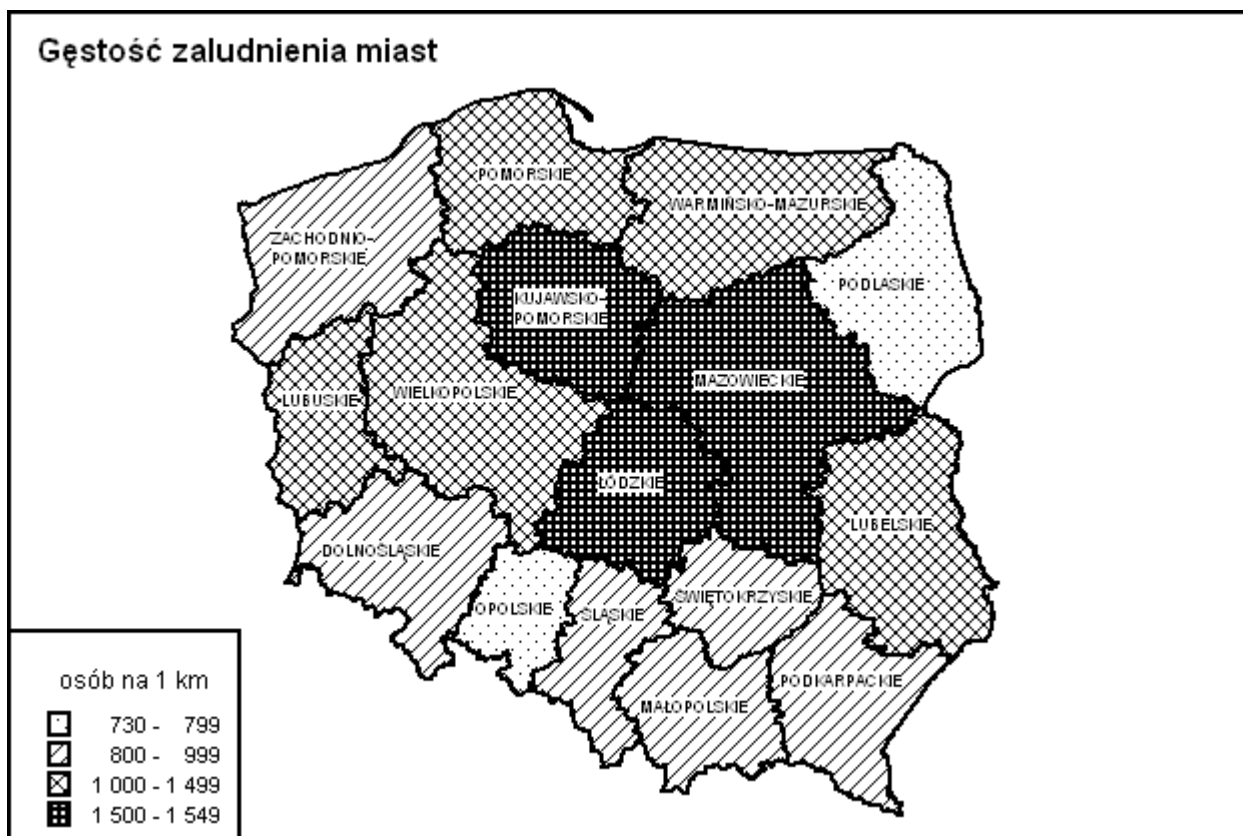
Wśród gmin największą gęstość zaludnienia, ponad 1000 osób /km², ma 178 jednostek i są to wyłącznie gminy o charakterze miejskim. W tej grupie najwyższą wartością wskaźnika charakteryzują się: Świętochłowice, wspomniane już przy rozpatrywaniu miast na prawach powiatu oraz Piastów w pow. pruszkowskim w woj. mazowieckim (spadek w porównaniu z poprzednim rokiem z 4028 do 4013 osób/km²). Gminy o innym charakterze (wiejskie i miejsko-wiejskie) pojawiają się w przedziale gęstości od 500 do 999 osób/km². Najgęściej zaludnione gminy wiejskie to: Buczkowice w pow. bielskim, woj. śląskie (wzrost z 538 do 542 osoby/km²) i Ksawerów w pow. pabianickim, woj. łódzkie (bez zmian 516 osób/km²).

Najniższą gęstością zaludnienia (poniżej 10 osób/km²) charakteryzuje się 5 jednostek, tj.: gminy wiejskie – Lutowska w pow. bieszczadzkim i Cisna w pow. leskim położone w woj. podkarpackim, Płaska w pow. augustowskim i Giby w pow. sejneńskim położone w woj. podlaskim oraz miejsko-wiejska gmina Nowe Warpno w pow. polickim, woj. zachodniopomorskie. W grupie 143 gmin o gęstości zaludnienia poniżej 25 osób/km² większość stanowią gminy wiejskie (125) i miejsko-wiejskie (17). Jedyna gmina miejska to Krynica Morska w pow. nowodworskim, woj. pomorskie (tak jak w poprzednim roku 13 osób/km²).

Przeciętna gęstość zaludnienia miast obniżyła się w porównaniu z poprzednim rokiem z 1111 do 1107 osób/km². Największą gęstość zaludnienia mają miasta w województwach: kujawsko-pomorskim, łódzkim i mazowieckim (1500 i więcej osób/km²), najniższą gęstość odnotowano w miastach województw: opolskiego i podlaskiego (poniżej 800 osób/km²).

Gęstość zaludnienia miast

Wśród 886 miast 10 ma gęstość zaludnienia wyższą niż 3000 osób/km². W tej grupie znajduje się 6 gmin miejskich, wśród nich m. st. Warszawa (wzrost z 3266 do 3269 osób/km²). Miasta o największej gęstości zaludnienia to wspomniane już wyżej gminy miejskie Świętochłowice i Piastów. Małą gęstość zaludnienia (niższą niż 100 osób/km²) ma grupa 19 miast, z których 15 położonych jest na terenie gmin miejsko-wiejskich. Najmniej osób przypada na 1 km² w także wspomnianej już Krynicy Morskiej oraz w mieście Surz położonym na terenie gminy miejsko-wiejskiej w pow. białostockim, woj. podlaskie (29 osób/km²).

W 569 miastach odnotowano gęstość zaludnienia wyższą niż wskaźnik dla miasta w Polsce – wspomniane 1107 osób/km².

Gęstość zaludnienia terenów wiejskich nie zmieniła się od poprzedniego roku i wynosi 50 osób/km². Najgęściej zaludnione są tereny wiejskie w województwach: małopolskim (120 osób/km²) i śląskim (116). Najmniej osób – 24 przypadają na 1 km² terenów wiejskich w województwach: warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim.

4. Ludność według grup wieku

Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym stanowi tzw. ekonomiczne grupy wieku, według których prezentowana jest struktura wiekowa ludności. Wymienione grupy wiekowe stanowią odpowiednio 21,9 %, 62,9% i 15,2% ogółu ludności Polski

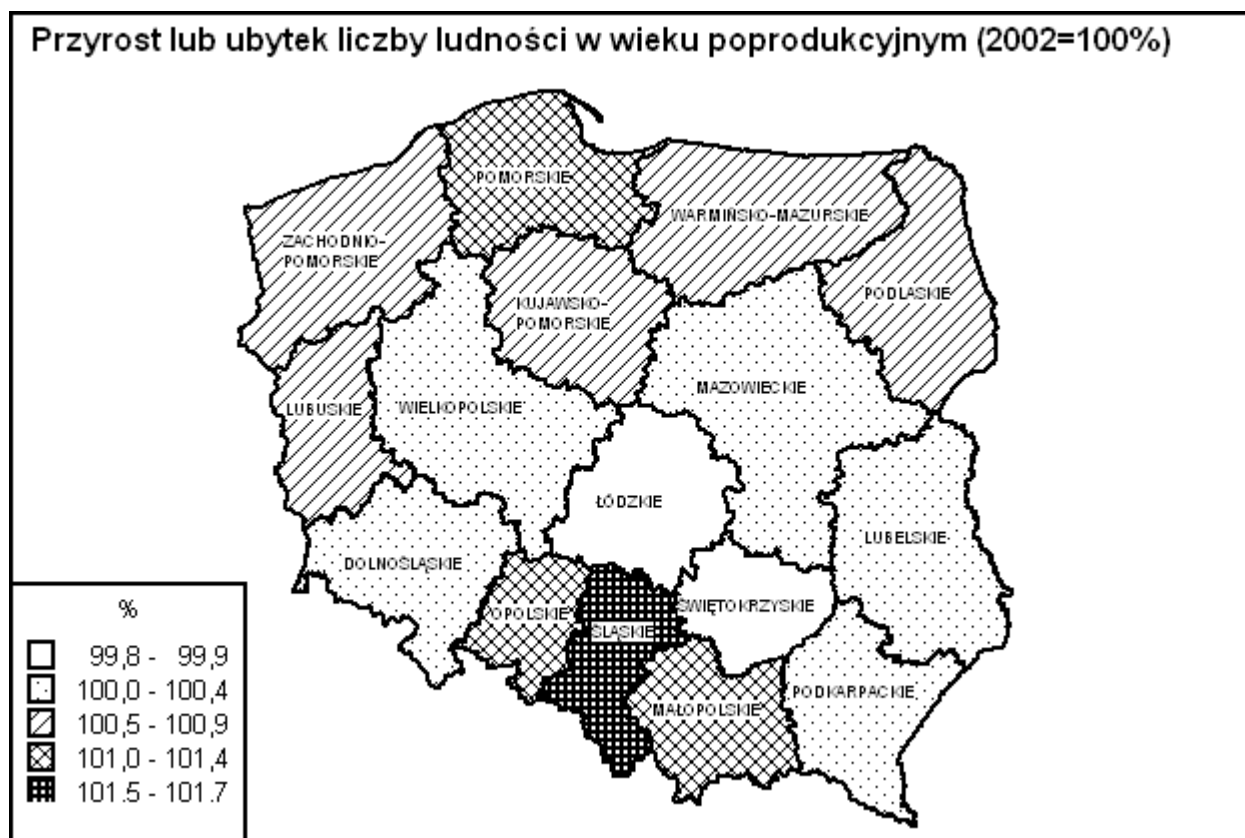
W ciągu 2003 r. nastąpił spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, który wyniósł 313877 osób, co stanowi 3,6% w odniesieniu do poprzedniego roku. Składa się na niego ubytek we wszystkich najmłodszych grupach wiekowych wynoszący:

- 27587 osób w wieku 0-2 lata,
- 50946 osób w wieku 3-6 lat,
- 145560 osób w wieku 7-14 lat,
- 89784 osoby w wieku 15-17 lat.

Biorąc pod uwagę województwa, największy spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym odnotowano w woj. opolskim (4,7%), najmniejszy w woj. małopolskim (2,7 %). Tak jak w poprzednim roku, procentowy udział osób tej grupy wiekowej jest najwyższy w woj. podkarpackim (24,7), najniższy w woj. łódzkim (19,9).

Liczba osób w wieku produkcyjnym zwiększyła się w porównaniu z poprzednim rokiem o 248970, co stanowi 1,0%. Największe przyrosty odnotowano w województwach: małopolskim (1,6%) oraz lubuskim i warmińsko-mazurskim (po 1,4%).

Ludność tej grupy wiekowej stanowi największy odsetek ludności ogółem w woj. śląskim (64,7%) najmniej procentowo jest osób w tym wieku w województwach: lubelskim i podkarpackim (po 60,7%).

Przyrost nastąpił także w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym. Dla Polski wyniósł on 36984 osób, co stanowi 0,6% w odniesieniu do poprzedniego roku. Wśród województw tylko w dwóch odnotowany został spadek liczby ludności tej grupy wiekowej, zresztą bardzo nieznaczny – 0,2% w województwie łódzkim i 0,1% w świętokrzyskim. W pozostałych województwach liczba osób w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się – najbardziej w woj. śląskim (1,7%) w porównaniu z poprzednim rokiem.

Największy odsetek osób tej grupy wiekowej zamieszkuje w woj. łódzkim (17,1%), najmniejszy w warmińsko-mazurskim (13,2%).

5. Lokaty jednostek podziału terytorialnego kraju pod względem powierzchni i liczby ludności

W odniesieniu do poprzedniego roku nie zmieniły się lokaty województw zarówno pod względem powierzchni jak i liczby ludności. Pierwszą lokatę, jako największe w obu kategoriach, zachowało województwo mazowieckie. Ponownie najmniejsze pod względem powierzchni jest woj. opolskie a pod względem liczby ludności - woj. lubuskie.

Pod względem powierzchni powiaty uzyskały lokaty od 1 do 313, miasta na prawach powiatu od 1 do 65 a gminy od 1 do 2354. Biorąc pod uwagę liczbę ludności powiaty mają lokaty od 1 do 314, miasta na prawach powiatu od 1 do 65 a gminy od 1 do 2278.

A. Lokaty powiatów, miast na prawach powiatu oraz gmin pod względem powierzchni

Pierwszą lokatę zachował powiat białostocki w woj. podlaskim (298464 ha), ostatnią, 313 lokatę ma tak, jak w poprzednim roku powiat bieruńsko-lędziński w woj. śląskim (15668 ha). Powiatów o największej powierzchni (powyżej 200 tys. ha) jest 8, po dwa położone są w województwach: podlaskim – wspomniany pow. białostocki oraz sokólski (lokata 8) i pomorskim – słupski i bytomski (lokaty 4 i 6). Dwa powiaty: opolski w woj. lubelskim i pajęczański w woj. łódzkim uzyskały taką samą 178 lokatę z powierzchnią 80414 ha.

Przeciętna powierzchnia powiatu w Polsce nie zmieniła się i wynosi 974 km². Powierzchnię większą mają 132 powiaty.

Największym pod względem powierzchni miastem na prawach powiatu pozostaje m. st. Warszawa w woj. mazowieckim (lokata 1, 51690 ha). Najniższą lokatę wśród miast na prawach powiatu będących zarazem stolicami województw ma Rzeszów w woj. podkarpackim (49, 5370 ha). Ostatnia lokata przypadła tak, jak w poprzednim roku, Świętochłowicom w woj. śląskim (65, 1322 ha).

Powierzchnię wyższą niż przeciętna dla miasta na prawach powiatu w Polsce, wynoszącą 108 km², mają 22 jednostki.

Pierwszą lokatę w zbiorowości gmin, tak jak w poprzednim roku, ma gmina miejsko-wiejska Pisz w pow. piskim, woj. warmińsko-mazurskie (63480 ha). Oprócz niej powierzchnię większą niż 50 tys. ha mają jeszcze dwie gminy wiejskie: Wałcz w pow. wałeckim i Szczecinek w pow. szczecińskim, obie położone w woj. zachodniopomorskim, oraz m. st. Warszawa. Uzyskały one lokaty od 2 do 4. W grupie gmin z najniższymi lokatami od 2332 do ostatniej 2345, które przypadły jednostkom o powierzchni mniejszej niż 1000 ha, znajdują się gminy o charakterze miejskim. Jedyne wyjątki stanowią tu gmina wiejska Jejkowice w pow. rybnickim, woj. śląskie (lokata 2341, 759 ha). Najmniejsza powierzchniowo pozostaje gmina miejska Górowo Iławeckie (ostatnia 2354 lokata, 332 ha) położona w pow. bartoszyckim, woj. warmińsko-mazurskie.

Dwie gminy uzyskały taką samą lokatę w 108 przypadkach, trzy gminy w 8 przypadkach.

Przeciętna powierzchnia gminy w Polsce wynosi 126 km². Gmin większych jest 1018.

Zbiorowość 886 miast w Polsce stanowią gminy o statusie miasta (307 jednostek) oraz miasta leżące na terenie gminy (579). Pierwszą lokatę pod względem powierzchni uzyskało, tak jak w poprzednim roku, wspomniane już m. st. Warszawa. Również miasta: Kraków i Szczecin utrzymały lokaty 2 i 3, które odpowiadają powierzchni większej niż 30 tys. ha. Grupę miast z lokatami od 1 do 26 (powierzchnia wyższa niż 10 tys. ha) stanowią wyłącznie gminy miejskie i znajduje się w niej większość stolic województw. Największe powierzchniowo miasta w gminach miejsko-wiejskich to: Szczytna w pow. kłodzkim, woj. dolnośląskie (lokata 47, 8065 ha), Jastrowie w pow. złotowskim, woj. wielkopolskie (58, 7227 ha), Woźniki w pow. lublinieckim, woj. śląskie (59, 7042 ha). Wspomniane wyżej miasto Górowo Iławeckie o powierzchni 332 ha, będące najmniejszą gminą wśród miast uzyskało 740 lokatę. Lokaty niższe przypadły już wyłącznie miastom położonym na terenie gminy, spośród których najmniejszy powierzchniowo jest Stawiszyn w pow. kaliskim, woj. wielkopolskie (ostatnia 784 lokata, 99 ha).

Przeciętna powierzchnia miasta w Polsce wynosi 24 km². Jednostek większych jest 233.

B. Lokaty powiatów, miast na prawach powiatu oraz gmin pod względem liczby ludności

Tak jak w poprzednim roku, pierwszą lokatę uzyskał powiat poznański (woj. wielkopolskie) z liczbą ludności 274720. Drugą lokatę ma powiat krakowski w woj. małopolskim z liczbą ludności 241080. Oprócz wyżej wymienionych, jeszcze 18 powiatów, z lokatami od 3 do 20, ma liczbę mieszkańców wyższą niż 150 tys. Spośród nich 5 położonych jest w woj. małopolskim. Są to powiaty: nowosądecki (lokata 5), tarnowski (6), nowotarski (8), wadowicki (18), i oświęcimski (19). Powiatów najmniejszych pod względem liczby mieszkańców (mniej niż 30 tys.) jest 5. Trzy spośród nich to utworzone w 2002 r.: gołdapski (lokata 310) i węgorzewski (312) w woj. warmińsko-mazurskim oraz leski w woj. podkarpackim (311). Najniższe lokaty 314 i 313, podobnie, jak w poprzednim roku, uzyskały odpowiednio powiaty: sejneński w woj. podlaskim (21586 mieszkańców) i bieszczadzki w woj. podkarpackim (22337).

Przeciętna liczba mieszkańców w powiecie wynosi 80652. Liczbę wyższą od przeciętnej ma 125 jednostek.

W zasadzie nie zmieniły się w stosunku do poprzedniego roku lokaty miast na prawach powiatu. Ponownie lokatę 1 ma m. st. Warszawa, woj. mazowieckie (1689559 mieszkańców), lokatę 2 –

Łódź, woj. łódzkie (779129), 3 – Kraków, woj. małopolskie (757685), 4 – Wrocław, woj. dolnośląskie (637548), 5 – Poznań, woj. wielkopolskie (574125). Jedynie w dwóch przypadkach nastąpiła zamiana lokat między miastami: Zielona Góra w woj. lubuskim i Tarnów w woj. małopolskim (obecne pozycje 33 i 34) oraz Jaworzno i Jastrzębie-Zdrój w woj. śląskim (pozycje 41 i 42). Najmniejsze pod względem liczby ludności miasta na prawach powiatu (lokaty od 62 do 65) mają poniżej 50 tys. mieszkańców. Ostatnią, 65 lokatę zachował Sopot w woj. pomorskim (41017 mieszkańców).

Na jedno miasto na prawach powiatu w Polsce przypada przeciętnie 197939 osób. Więcej zamieszkuje w 18 jednostkach.

Wśród gmin lokatę 1 uzyskało, tak jak w poprzednim roku, m. st. Warszawa wspomniane już w grupie miast na prawach powiatu. Do pozycji 28, która przypada na Opole (128827 mieszkańców), lokaty gmin pokrywają się z lokatami miast na prawach powiatu. Lokatę 29 uzyskała gmina miejska Wałbrzych w pow. wałbrzyskim, woj. dolnośląskie. Jest ona jedyną gminą bez statusu miasta na prawach powiatu o liczbie ludności wyższej niż 100 tys. W grupie gmin z lokatami do 93 włącznie, co odpowiada liczbie ludności wyższej niż 50 tys., większość stanowią gminy miejskie. Wyjątkiem są 3 gminy miejsko-wiejskie, tj.: Nysa w pow. nyskim, woj. opolskie (lokata 74, 60463 mieszkańców) oraz w woj. małopolskim gminy: Olkusz, pow. olkuski (89, 50457) i Chrzanów, pow. chrzanowski (90, 50375). Gmin najmniejszych, poniżej 2 tys. mieszkańców, jest 11 i mają one lokaty od 2268 do 2278W tej grupie znajduje się 9 gmin wiejskich, jedna gmina miejsko-wiejska Nowe Warpno w pow. polickim, woj. zachodniopomorskie (lokata 2277, 1574 osoby) oraz gmina miejska Krynica Morska w pow. nowodworskim, woj. pomorskie (1320 mieszkańców), która tak jak w poprzednim roku, uzyskała ostatnią 2278 lokatę.

Przeciętnie w jednej gminie w Polsce zamieszkuje 15412 osób. Większą ilość mieszkańców odnotowano w 467 jednostkach.

W 2 przypadkach liczba ludności była jednakowa w czterech gminach, w 16 przypadkach w trzech gminach i w 162 przypadkach w dwóch gminach.

Największe ludnościowo miasta (powyżej 100 tys. mieszkańców) mają lokaty od 1 do 40. Wśród nich najwyższe od 1 do 5 pozycje utrzymały: m. st. Warszawa, Łódź, Kraków, Wrocław i Poznań. Lokaty do 95 mają wyłącznie gminy miejskie. Najwyższe pozycje wśród miast położonych na terenie gmin miejsko-wiejskich uzyskały: Nysa (lokata 96), Chrzanów (111), Olkusz (123). Miast z najmniejszą liczbą ludności (poniżej 2 tys. mieszkańców) jest 49 i mają one lokaty od 828 do 874. Za wyjątkiem nadmienionej już wyżej gminy miejskiej Krynica Morska, która w zbiorowości miast ma 870 lokatę, są to wyłącznie miasta położone w gminach miejsko-wiejskich. Najmniejsze z nich to: Wyśmierzyce w pow. białobrzeskim, woj. mazowieckie (ostatnia 874 lokata, 909 mieszkańców) oraz Suraż w pow. białostockim, woj. podlaskie (873 lokata, 976 mieszkańców).

Przeciętnie na miasto w Polsce przypada 26546 mieszkańców. Więcej osób zamieszkuje w 166 jednostkach

W 12 przypadkach dwa miasta otrzymały jednakową lokatę.

6. Podział na regiony (NTS 1)

Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) wprowadzona w Polsce w 2000 r. obejmuje 5 poziomów generalnie bazujących na obowiązującym podziale terytorialnym kraju. Dane prezentowane dla Polski, województw, podregionów, powiatów i gmin odpowiadają poszczególnym poziomom nomenklatury od poziomu 1 do poziomu 5. Poziom 1 w momencie wprowadzenia nomenklatury stanowił jedną jednostkę obejmującą obszar całego kraju.

Z dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej, tj. od 1 maja 2004 r. weszło w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. Nr 98, poz. 998). Na jego mocy, na Poziomie 1 nomenklatury NTS w miejsce dotychczasowej jednej jednostki utworzono 6 regionów, z których każdy grupuje od 2 do 4 województw.

Największy powierzchniowo (74853 km²) jest region wschodni składający się z czterech województw, tj.: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego i świętokrzyskiego. Najmniejszą powierzchnię (27521 km²) ma region południowy, w którego skład wchodzi województwa: małopolskie i śląskie.

Region południowy znajduje się natomiast na pierwszym miejscu pod względem liczby ludności

(prawie 8 mln mieszkańców), w związku z czym najwyższa jest tu gęstość zaludnienia, wynosząca 290 osób na km².

Najmniej osób (niecałe 4 mln) zamieszkuje w regionie południowo-zachodnim, składającym się z województw: dolnośląskiego i opolskiego.

Najniższa gęstość zaludnienia – 91 osób/km² przypada na regiony: wschodni, wspomniany wyżej, jako największy pod względem powierzchni oraz północno-zachodni obejmujący województwa: lubuskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

7. Zmiany w podziale na podregiony (NTS 3)

Podregiony – Poziom 3 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych grupują w ramach województwa kilka do kilkunastu powiatów. Zmiany zasięgu terytorialnego niektórych podregionów, jakie nastąpiły od 1 stycznia 2004 r., związane są ze zmianami granic sąsiadujących ze sobą gmin leżących na terenie różnych podregionów. Zmiany te dotyczą:

- wyłączenia fragmentu obszaru gminy Nur w pow. ostrowskim, o powierzchni 662 ha zamieszkanego przez 220 osób, z podregionu 19 – ostrołęcko-siedleckiego (woj. mazowieckie) i włączenia go do gminy Czyżew-Osada w pow. wysokomazowieckim w podregionie 27 – łomżyńskim (woj. podlaskie),
- wyłączenia fragmentu obszaru gminy Mirów w pow. szydłowieckim o powierzchni 1685 ha, zamieszkanego przez 736 osób, z podregionu 21 – radomskiego (woj. mazowieckie) i przyłączenia go do gminy Skarżysko Kościelne w pow. skarżyskim, w podregionie 34 – świętokrzyskim (woj. świętokrzyskie),
- wyłączenia fragmentu obszaru gminy Iłowo-Osada w pow. działdowskim o powierzchni 1115 ha, zamieszkanego przez 333 osoby, z podregionu 35 – elbląskiego (woj. warmińsko-mazurskie) i przyłączenia go do gminy miejskiej Mława w pow. mławskim, w podregionie 18 – ciechanowsko-płockim (woj. mazowieckie).

8. Przejścia graniczne

W tablicy zawierającej dane o gminach imiennie zaznaczono jednostki, na terenie których znajdują się ogólnodostępne przejścia graniczne. Są one przeznaczone do przekraczania granicy państwowej na podstawie paszportów oraz innych uprawniających do tego dokumentów. Nie uwzględniono przejść granicznych przeznaczonych wyłącznie dla małego i uproszczonego ruchu granicznego, które można przekraczać na podstawie wydanych przepustek.

Najwięcej ogólnodostępnych przejść granicznych znajduje się na zachodnim i południowo-zachodnim odcinku granicy państwowej, w województwach: dolnośląskim (w 15 gminach), lubuskim (w 8 gminach) i zachodniopomorskim (w 8 gminach).